

Ц 976

Ким Цыденов

Бусахал
даа хаббар

УДК 89

ББК 84 (2Рос=Буря) бу

Ц 946

*В оформлении
книги использованы
рисунки Кима
Цыденова из
альманахов,
а также элементы
декора из архива
семьи Цыденовых*

Цыденов, Ким Шогдопович.

Ц 946 БУСАХАЛ ДАА ХАБАР. *Зохёолнуудай ном.*

— Улаан-Үдэ: Буряад-Монгол Ном, 2017. — 512 с.: ил.

Уран зохёолшо, уран зурааша ба хүдөөгэй багша нютагтаа болоһон үйлэ хэрэгүүдые, юрын зоной ажабайдалые хёрхо нюдөөр ажаглан ном дотороо харуулна. Нургуулиин үхибүүд, багшанар, хамтын ажахын хүдэлмэришэд тухай үнэншэмэ хөөрөө дэлгэжэ, залуушуулай эрмэлзэл, хүсэл, наһанайнгаа харгы бэдэрэлгэдэ онсо анхаралаа хандуулаа. Илангаяа байгаалиин үзэгдэлнүүдые уран хурсаар зураглан, түрэл дайдадаа хайрын сэдхэлээр хандахые уряална.

В этой книге впервые собраны воедино все произведения рано ушедшего из жизни писателя Кима Цыденова, издававшиеся в разные годы отдельными книгами, а также в журналах «Байгал» и «Байкал», газетах и сборниках, тексты его докладов, воспоминания современников о писателе. Темы его произведений — светлые воспоминания детства, романтика крестьянского труда, выбор жизненного пути молодыми людьми и пронзительные описания природы мастером слова и кисти.

Красв

6 2 5 2 6 1

ISBN 978-5-9905884-9-3

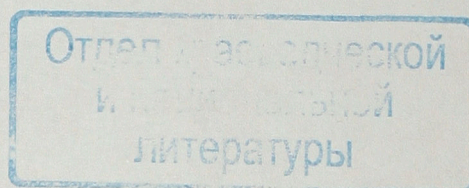
12+

© Ким Цыденовай бүлэ, 2017

Материалы книги доступны на сайте:

© Буряад-Монгол Ном хэблэл, 2017

WWW.HARATANUNINUUD.RU

Хэды ехэ дэлюун сэдхэлээ,
Хэмжээлшэгүй хайн зангаа,
Ямар олон шэдитэ зүүдээ,
Ялагас гэхэн уран бэлигээ,
Тэршээ дошхон түлэг
наһаяа,
Тэгшэ үргэн һаруул замаа,
Буриадаймнай хүбүүн,
даншье эртэ
Бусалтагүйгөөр абажа
ябашоош даа...

Хэжэ үрдиһэн мэргэжэлтэ
ажалшни,
Хэлэжэ үрдиһэн хайхан
үгэшни,
Бэшэжэ үрдиһэн
гэрэлтэ зохёолшни,
Түшэжэ ябаһан гэр бүлэшни
Гараар бэшэ,
Ураар бүтээгдэхэн
Галтама,
Гамнама хүшөө болонол.
Хамаг зондоо
дулаанаар дурсуулан,
Ханхинама Буриадтаа
мүнхэ оршонол.

- 5 Ким Цыденовтэ. *Чимитов Г.Г.*
- 11 Оролто үгэ. *Жанчинов Б.Н.*
- 15 Предисловие. *Булгутова И.В.*

I. Уянгын шүлэгүүд

Зүрхэ сэдхэлэйм тэрэ дууе...

- 19 Эхэ
- 20 Горхохон
- 20 Далай
- 21 Сэсэг
- 21 Зүрхэ сэдхэлэйм тэрэ дууе...
- 22 Намаа сэсэгүүд
- 22 Зүүдэн
- 23 Гэрэл мэтэ нуурай нюрууда
- 24 Гажаралай манаар
- 25 Хүлөө алаһан ангуушан
- 27 Холын аянай халуун тоһондо
- 27 Замбуулин юртэмсын захагүй хиийхээ
- 28 О метеоре и метеорите (*перевод Шиханова М.М.*)
- 28 Хонин
- 29 Зэрэлгээн
- 31 Яруунадаа

II. НАЙРАГЛАЛНУУД

*Хүртэшгүй алас руу хүсэлым тэрэ
Хүтэлэн абаашадаг бэлэй...*

- 35 Зургаадахи океан
46 Улаагай харгы

III. ҮГҮҮЛЭЛНҮҮД БА ТУУЖА

Энээхэн одондол ялас гээд...

- 51 Эхын дуран. Уянга
53 Эсэгийн нэрэ
63 Хаданууд
66 Дуран ба мүнгэн
77 Шүдхэр
82 Наранай хэлтэрхэй
87 Эхэ
98 Мать (*перевод Штеренберга В.Е.*)
109 Харгы
111 Дорога (*перевод Штеренберга В.Е.*)
113 Хээрэ
130 На покосе (*перевод Штеренберга В.Е.*)
144 Ганса гэр
161 Одинокий домик (*перевод Штеренберга В.Е.*)
176 Нэгэ үдэр
182 Один день, или Такое далёкое детство (*перевод Штеренберга В.Е.*)
188 Дондогой хайндэр
197 Праздник Дондока (*перевод Штеренберга В.Е.*)
204 Жаахан борохон инзаган
213 ... И маленький серый козлёнок (*перевод Штеренберга В.Е.*)
218 Бусахал даа хабар. Туужа

IV. ЮРЭНХЫ НАЙРУУЛГАНУУД

Үлгэн дайдым үльгэр болон шэнхинээ!

- 321** Горькитой «танилсалга»
325 О Номтоеве Цокто Номтоевиче
335 Сейте разумное, доброе, вечное
(Выступление К. Цыденова на торжественном собрании, посвящённом Дню учителя. Октябрь 1968 г.)
341 Делегат XV съезда ВЛКСМ
(Проект выступления Кима Цыденова на XV съезде ВЛКСМ)

V. ОЙН БАЯРНУУД

Ойн баярнуудта хэблэгдэхэн хонинууднаа

Ким Цыденовэй 40 жэлэй ойн баярта:

- 351** Уран зохёолой үдэшэ. *Номтоев Ц.Н.*

Ким Цыденовэй 50 жэлэй ойн баярта:

- 354** Уян сэдхэлтэй, уран гартай... *Жанчинов Б.Н.*
359 Ким Цыденовэй дурасхаалда. *Жанчинов Б.Н.*

Ким Цыденовэй 60 жэлэй ойн баярта:

- 360** Уяхан зүрхэтэй үеымнай нүхэр. *Дондогой Ц-Д.Ц.*
366 Дүрбэн тэгшэ бэлигтэй хэн. *Дондокова Д.Д.*
369 Манай багша. *Жалсанов Н.Д.*
371 Дурдалганууд, дурдалганууд... *Дондогой Ц-Д.Ц.*
375 Вечер памяти. *Санжижанова Б-Х.С.*

www.harata

VI. ЗОХЁОЛНУУД ТУХАЙ

Ким Цыденовэй зохёолнуудай мурөөр

- 379** Шэнэ нэрэ. *Жамбалдоржиев (Жалсанов) А.Ж.*
380 Некоторые вопросы развития прозы. *Махатов В.Б.*
388 Уран зохёолой уужам харгыда. *Махатов В.Б.*
393 Хоёрдохи уулзалга. *Галданов Н.Б.*
396 В поисках солнечных осколков. *Дарибазарова Ц-Х.Р.*
399 Эжын найхан. *Бальжинимаев Э.Ц.*
402 И это всё о нём: талантливый писатель, настоящий педагог, человек с большой буквы. *Цыбикова Б-Х.Б.*
411 «Песня души» Кима Цыденова. *Дампилова Л.С.*

VII. ДУРСАЛГАНУУД

...Дуран, бодолойш дууе дахинаа хэреэхэл

- 421** Эжы тухайнь дурсалга. *Цыжипова Ц.Ж.*
425 Хүн болохо багаһаа. *Номтоев Ц.Н.*
428 Уулын нарһад. *Жанчипов Б.Н.*
431 Багшадаа дурасхаал болгон. *Жамбалдагбаев Н.Ц.*
434 Уран үгэтэй үндэр багшамнай. *Дарибазарова Ц-Х.Р.*
450 Уран тэнгэрийн хүбүүн. *Дарибазарова Ц-Х.Р.*
452 Түгэсхэлэй үгэ. *Доржиева – Кимэй Виндарья*

465 Ким Цыденовэй уран зурагууд

Бэлигэй эхиндэ:

- 473** Үгэ урлалгын хэшээл. *Дарибазарова Ц-Х.Р.*
475 Альманахууд

508 Эсэгын бэлиг хүбүүндэ

huniiuuud.ru

Великие реки
 орунда и зорь
 горитомы сь
 баймыр зель
 Дай бот маме
 дамуш миль
 С. от. К.

? Улан-Удэ.
 Лыса я гора
 май 1956г.

Дайнай һүүлшын жэлнүүдтэ Ким Цыденовэй һургуулида ороходо, буряад уран зохёол үшөөл һайнаар хүгжөө үды, уншаха номууд хомор байгаа. Һургуулида үзэгдэхэ түрэлхи хэлэнэй уншалгын номууд – «хрестоматинууд» олонхи ушарта ородһоо оршуулагдаһан зохёолнуудаар дүүрэдэг байгаа. Буряад классуудай үхибүүдэй наһанда таарама түрэлхи хэлэнэймнай зохёолнууд үшөө хомор байһан болоно. Уранаар оршуулагдаһан ород шүлэгүүдые үхибүүдтэ сээжэлдүүлхэ ушар олон байгаа. Эдэ хадаа зарим үхибүүдэй уран үгэдэ дура һэдэбыень үргэдэг, үргэдхэдэг һааб даа. Тиимэһээ Ким эдирхэн хаһадаа түрэлхи хэлэнэйнгээ абдарһаа удха түрүүлхэ үгэнүүдые шүүрдэжэ, сэдхэлэйнгээ хүлгөөе шүлэгэй мүннүүдээр шэбшэжэ туршаба. Илангаяа һургуулиин шаби ябахандаа, багшанарай институтда һурахадаа уянгын шүлэгүүдые бэшээ. Тэрэл сагуудтаа бэшэһэн «Намаа сэсэгүүд», «Зүрхэ сэдхэлэйм тэрэ дууе», «Замбуулин юртэмсын захагүй хийһээ...», «Далай», «Зүүдэн мэтэ нуурай нюрууда...», «Зүүдэн» болон бусад зураглалнуудын авторай сүлөөтэ шүлэгэй арга боломжонуудые ухамайлан туршажа үзэһэн ушар болоно.

«Үнэтэ номой үгүүлэл мүннүүдтэл» эжынгээ шарайда үлэһэн уршалаанууд тухай «Эхэ» гэһэн гүнзэгы удхатай шүлэгын, илангаяа «Хүлөө алаһан ангуушан» гэһэн шогтой шүлэгын Ким Цыденовэй баян үгэ хэлэтэй, шүлэг бэшэлгын арга боломжонуудые элбэгээр хэрэглэхэ шадабаритайень гэршэлнэ. Тэрэнэй үшөө оюутан ябахандаа бэшэһэн «Горхохон» гэжэ шүлэгын хаража үзэе.

Хабшал шулуун эрьедээ хашагдан,
Хадын горхоной харьялан байхада,
Жэрэгэнэһэн эршыень обёоронгүй,
Жэгдэхэн сэдхэлтэй саашалнаш.
Үнишье болонгүй үсынгөө нүхэдтэй
Үргэн талаараа гүйдэлөө нэгэдхэн,
Эрьегүй далайн эбхэрмэ долгинтой
Энээхэн горхохонш салгидахал.
Хээээшьеб нэгэтэ долгидто нэшүүлэн,

Зүүн хажуугай
хуудаһанда:
«Сергею от
Кима». Цыденов
Ким, Улаан-Үдэ,
1956 оной 5 һара

Хэлбэлзэн онгосоор ябахандаа,
Хадынгаа тэрээхэн горхоной хүсье
Халаг даа, хожомдон ойлгохош.

*Жанчипов
Булад Намдакович*

Юрын зоной тэрээхэн харьялжа байһан хадын горхые ябууд дундаа хаража, гоёшоожо баясаад ябашаха жэшээтэй хаань, Ким Цыденов тэрээхэн булаг—горхоной жэрэгэнэһэн эршын хүсье обёороод, газра далайн долгидтой салгидажа байхыень хаража байна ха юм... Энэ хадаа буряад поэзиин эрхим шүлэгүүдэй нэгэн гэшэ! Тиймэһээ буряад хургуулийн түрэлхи хэлэнэй номдо үнинэй оруулагдаха ёһотой байгаа.

«Эрхим хайн шүлэг гэшэ хэдыхэн хадааһан дээрэ байгуулагдадаг юм»,— гэжэ ородой ехэ поэт Александр Блок хэлэһэн байна. «Хадааһан» гэшэнь «бодол» гэхэн удхатай ха юм даа. Шадамараар бэшэгдэһэн шүлэгүүд далда удхатай байдаг. Эндэ хайн шүлэгэй жэшээ болгон үгтэһэн «Горхохон» гэжэ шүлэг иимэ далда удхатай байна. Түрүүшын ээлжээндэ хадын хаяаһаа эхитэй бишыхан горхомной гол мүрэнүүдээр дамжажа, газра далай хүрөөд, тэрэнэй гүндүү ехэ долгидой эршэ нэмээлсэнэ гэшэл,— гэжэ Ким Цыденовэй уран аргаар үшөө дахин һонирхон мэдэрнэбди.

Юумэн бүгэдые һонирхожо эхэ нютагтаа тэршээхэн үдэжэ ябаһан үхибүүн наһан эндэ эли харагдана бэшэ гү? Үнишье болонгүй тэрээхэн үхибүүн наһамнай үнгэржэ, эрьегүй далай мэтэ ажабайдалай—ажал, һуралсалай үе хаһа захална. Эгээл эндэ «хүн болохо багаһаа» гэдэгтэл, хэмнэйшье нарата ажабайдалай нэлэнхы «далайда» «нэмэри эршээ» оруулжа ябана гэшэлди.

Ким Цыденов 1960 ондо Д. Банзаровай нэрэмжэтэ бурядай багшанарай институтай түүхэ, хэлэ бэшэгэй факультет амжалтатай дүүргээ һэн. Табан жэлдэ студент ябахандаа, түүхын болон эрдэм ухаанай номуудые олоор уншажа, мэдэсэ ехэтэй болоо. Нютагаарнь гарадаг урда сагай Улаагай харгын* домог түүхэ уншаһан, һонирхоһон хадаа багахан поэмэ залуухан хаһадаа бэшээ һэн. Тэрэнь гурбан хубиһаа бүридэжэ, нютагайнь хуушан сагай домог мэтээр үзэгдэнэ. «Улаагай харгы» гэжэ поэмэ тухайнь хэлэгдэбэ.

Түби дэлхэйн хүн түрэлтэнэй хүгжэлтэ, дэбжэлтэ тухай «Зургаадахи океан» гэжэ поэмээ үшөө студент хаһадаа бэшээд, «Байгал» журналда хэблүүлжэ, олоной анхарал татаа һэн. Поэмын хэлэн ходорхой, ульгам. Сүлөөтэ шүлэглэл баримталагдажа, гүймгэ бэшэлгэтэй, һонин зохёол болонхой.

Ким Цыденов багаһаа хойшо үзэһэн хараһанаа хёрхоор адаглажа, сэдхэжэ, бодомжолжо ябадаг хүн байгаа. Тиймэһээл расказа

*— СССР-эй (Ород Уласай) Уран зохёолшодой болон Сурбалжалагдай холбооной гэшүүн;
— Буряад ба Ород Уласай соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ;
— Я. Гаһегай нэрэмжэтэ Бурядай Сурбалжалагдай холбооной, мун Буряад Уласай гүрэнэй шангуудай лауреат;
— РСФСР-эй Уран зохёолшодой холбооной Правлениин комиссийн гэшүүн*

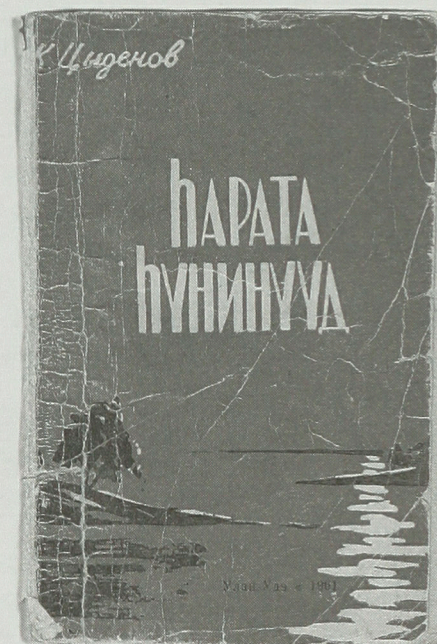
** Улаагай харгы — Московско тракт*

зуудайнь үйлэдэгшэ нюурнуудай түхэл шарай, үгэ хэлэн, абари зан уншагшын һонирхол дам татажал байха юм. Гол түлэб табигара гаран онуудаар бэшэгдэһэн зохёолнуудынь тэрэ үе сагайнгаа ажабайдалай үзэгдэлнүүдые, юрын хүдөөгэй зоной түбшэн үгэ зугаае, тэдэнэй һанал бодолые мүнөө үеын уншагшадта тодо һонороор соносуулан, удха ехэтэйгээр дамжуулан, һонирхол һэдэбынь сохом үргэхэнь элитэ.

Улаан-Үдэ –
Тулумжа,
2017 он

Жанчипов Б.Н.

*Буряад Республикын
Гүрэнэй шангай лауреат,
Россиин Федерациин
соёлой габьяатан*

Ким Цыденов.
Барата һунинүүд.
Рассказууд.
Улаан-Үдэ, 1961 он

Манай Хүндирэ

Поступательный литературный процесс возможен только в условиях бережного отношения к художественным традициям национальной литературы, только тогда обеспечивается их преемственность. В этом огромное значение имеет сохранение имеющегося богатейшего наследия бурятской литературы. Свой вклад в ее развитие внес замечательный писатель и поэт, уроженец Еравны Ким Шогдопович Цыденов (1937–1971), расцвет творчества которого пришелся на 60-е годы XX века — время бурного развития национальной литературы. Сегодня огромный интерес вызывает каждая ее страница.

Ким Шогдопович Цыденов родился 4 декабря 1937 года в селе Эгита Еравнинского района в семье колхозника. Учился в начальной школе села Эгита, затем в Ульдургинской семилетней школе, окончил же Сосновоозерскую среднюю школу. После окончания школы проработал год инструктором Еравнинского райкома комсомола, затем поступил на историко-филологический факультет БГПИ имени Доржи Банзарова (1955–1960). В 1961–1962 гг. работал ответственным секретарем районной газеты «Еравнинская правда», затем в хоринской районной газете «Новая Уда». Трудовая биография Кима Цыденова продолжилась в Ульдургинской средней школе, где он преподавал историю, русский язык и литературу, затем он стал заместителем директора и позже ее директором. Как учитель он пользовался большим авторитетом, много времени уделял общественной работе, но самое главное — вовремя осознал свое творческое призвание, начал писать и издавать свои произведения. Уже в 1961 году выходит в свет сборник его рассказов «*Барата һунинүүд*»^{*}.

Ким Цыденов продолжил традиции еравнинских писателей, внесших значительный вклад в развитие бурятской литературы, благодаря великолепному владению литературным языком во всем богатстве его выразительных средств и глубине художественной мысли. Он продолжатель традиций Цокто Номтоева и в творческом, и в жизненном плане, посвятив так же, как он, свою жизнь учительскому труду.

** Барата һунинүүд
(бур.) — Лунные
ночи*

*Зуун хажуугай
хуудаһанда:
Цыденов Ким,
1955 он*

*БулгUTOва
Ирина
Владимировна*

*кандидат
филологических
наук, доцент
кафедры русской
и зарубежной
литературы
Института
филологии
и массовых
коммуникаций БГУ
им. Д. Банзарова*

В этой книге впервые собраны воедино все произведения, издававшиеся в разные годы отдельными книгами, а также в журналах «Байгал» и «Байкал», газетах и сборниках, тексты его докладов, воспоминания современников о писателе, что позволяет сформировать целостное впечатление о его творчестве.

Для поступательного развития литературного процесса важное значение имеет осознание масштабности литературной деятельности в самых различных его аспектах.

Произведения К. Цыденова сегодня спустя десятилетия после их написания приобретают особую ценность через призму времени. В свое время они сразу были замечены критикой. Так, В. Б. Махатов отмечает в его произведениях стилеобразующие черты: «Ким Цыденов одарен чувством природы, умеет передавать движения души, в его рассказах преобладает лирическая интонация».

Прозаические произведения К. Цыденова — повесть «Бусахал даа хабар», многочисленные рассказы «Дондогой хайндэр», «Дуран ба мунгэн», «Ганса гэр», «Эхэ», «Эсэгын нэрэ» отразили то, как автор превращает материал собственной жизни, духовный и житейский опыт своих современников в литературу. Так, повесть «Бусахал даа хабар» рассказывает о работе молодого учителя в деревенской школе, она, несомненно, имеет автобиографическую основу, здесь показан процесс внутреннего становления личности в субъективированном повествовании, раскрывающем сферу сознания и чувств Намжала. Писатель прослеживает все перипетии внутренней жизни человека, интерес к психологии отдельной личности позволяет раскрыть особенности национального характера, такие черты, как вдумчивость, порой даже созерцательность, склонность к медитации. В прозе К. Цыденова часто звучит мотив воспоминаний, возвращения в прошлое, возникает особый лиризм и задушевная интонация. В рассказе «Эхэ» перед читателем раскрывается мир бурятских традиций, важное значение в которых занимает буддийское миропонимание, и это еще в период советской истории. В прозе К. Цыденова частотно повествование от первого лица, от лица ребенка, подростка, юноши или же человека старшего поколения. В сознании героя идет поиск личностной правды, писатель показывает, как человек осознает в своей будничной жизни её непреходящие ценности: тепло человеческой души, любовь, соучастие и сопереживание. Автор также актуализирует в контексте национальных традиций нравственную проблематику. В прозе К. Цыденова органично совмещаются интерес к внутренней жизни человека и показ сферы повседневного быта. Ясный и простой слог, которым напи-

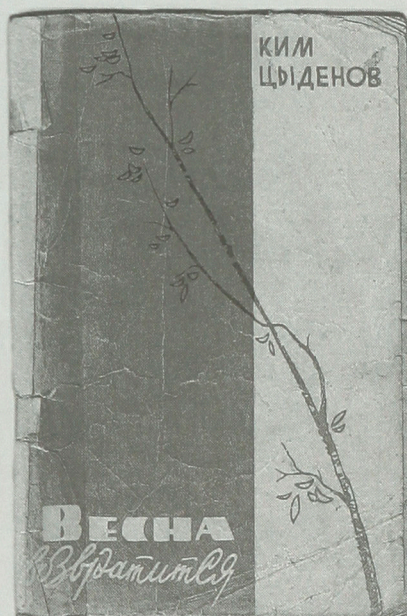
саны произведения, четкий стиль изложения, хороший литературный язык, сами житейские истории, осознанные через призму национальных традиций, несомненно, вызовут интерес у современного бурятского читателя. Следует отметить также воспитательный потенциал произведений К. Цыденова. Издание собрания сочинений, раскрывающих многогранную творческую деятельность одаренного писателя, рано ушедшего из жизни, позволяет воссоздать целостный облик творческой личности, по достоинству определить его вклад в развитие бурятской литературы.

Большую роль в популяризации творчества писателя играет сайт Кима Цыденова — WWW.HARATAHUNINUUD.RU, представляющий собой своеобразный электронный музей, в котором можно увидеть рукописи писателя, тексты его произведений, информацию о различных изданиях и мероприятиях. Это пример достойного отношения к творческому наследию, опыт краеведческой работы, заслуживающий большого признания и благодарности читателей.

Творчество Кима Цыденова — славная страница в истории бурятской литературы, каждый читатель найдет в произведениях писателя то, что навсегда останется в его памяти и сердце.

*Булгутова И. В.,
специально к книге
«Бусахал даа
хабар», Улан-Удэ,
2017*

Уран үгын Шэмэг

*Ким Цыденов.
Весна возвратится.
Рассказы. Улан-Удэ,
1967*

625261

I БҮЛЭГ

*Уян-Уян
Уян, Уян*

УЯНГЫН ШҮЛЭГҮҮД

*Зүрхэ сэдхэлэйм
тэрэ дууе...*

Мүнөөл үдэр, хайшаншье гээд хэм,
Мүнгэн толгойеш адаглан һуутараа,
Урихан шарайеш отолон зураһан
Уршалаануудые гэнтэл харажархёоб.

Олон даа гэдэ — урагшаашье, хойшоошье
Ото зүһэнхэй магнайеш, хасарыш.
Үнэтэ номой үгүүлэл мүннүүдтэл,
Үнгэрһэн наһанайш үльгэрые хөөрэнэл...

... Һанадагби мүнөөшье: һүүдэгэр дэнгэй
Бүлмэгэр туяа һарын толонтой
Дараансын даршаатай набтархан гэр соомнай
Дуугүйгөөр худхалдан тэмсэнэ.

Халуундаа тэршэлжэ, дэмырэн хүбүүншни
Хажуудаш аалихан гэншэнэ.
Хасар урууш урдаһан нёлбоһоо аршажа,
Ханаараа эжэлүүдгүй бурханаа бэдэрнэш.

Гансахан үрынгөө гасаланда баригдан,
Гарһаашни мултаршан алдажа байхада —
Түрүүшын уршалаа тэрээхэн һүниие
Тамгалан шарайдаш зуражашье болоо.

Дайнай дүлэнэй утаа тунаһан
Дүшөөд онуудай хүшэр үдэрнүүд,
Эртын хабарай нэгэ үглөөгүүр
Эсэгэ тухай ерэхэн мэдээн —

Бултадаа, бултадаа шинии шарайда
Бэшээтэй эли мүнөөшье үлөөл.

Харин мүнөө, ехэ болонхой,
Хэдышье шамайгаа ямбалан ябахадааш,
Эдээхэн уршалаа баллаха хүсэгүйдэм,
Эжымни, намайгаа хүлисөөрэй.

*Зүүн хажуугай
хуудаһанда:
Цыденов Ким,
Улаан-Үдэ,
1956 оной 5 һара*

Горхохон

Хабшал шулуун эрьедээ
хашагдан,
Хадын горхохоной
харьялан байхада,
Жэргэнэһэн эршыень
обёоронгүй,
Жэгдэхэн сэдхэлтэй
сашалналши.
Үнишье болонгүй,
үеынгөө нүхэдтэй
Үргэн талаараа
гүйдэлөө нэгэдхэн,
Эрьегүй далайн эбхэрмэ
долгинтой
Энээхэн горхохонш
салгидахал.
Хэзээшьеб нэгэтэ
долгидто нэшүүлэн,
Хэлбэлзэн онгосоор
ябахадаа,
Хадынгаа тэрээхэн
горхоной хүсье
Халаг даа,
хожомдон ойлгохош.

ДАЛАЙ

Дошхорно шуурган. Тойроод балай.
Долгилон бусална, хөөһэтэн далай.
Эбхэрэн тэрэ наншана хабсагай —
Эрьегүй хабадаа багтажа яданхай.

Харин халхин дурандаа аашалаад,
Холые зорин, аладтан саашалаа.
Номгорон тэниижэ нойрсоһон далай
Нойрмогоор эльбэнэ,
хаймһаран хабсагай.

Сэсэг

Нарата зунай
Намжаа үдэрнүүд барагдаад,
Намаа сэсэгхэн
Набшаа гүбин хагдараа...

Хатаһан эшынь
Хайрагүйгөөр дайрасагаан
Хайшаа алхалан
Хажуугаарнь яарабаш?

Харин хабарай
Хангил талаяа эрьехэдэ,
Хөөрхэн сэсэг
Хүсэхэ орон задархал.

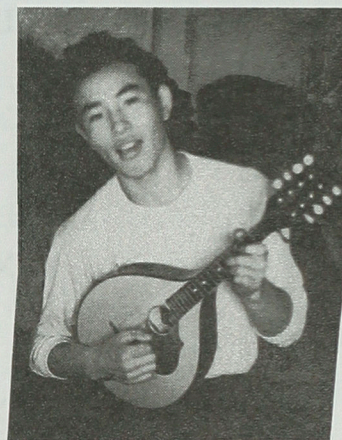
Дун сагаан
Дурдам торгон буурсагтань
Дураяа абтан
Дуугаа татаха бэшэ аалши?

Зүрхэ сэдхэлэйм тэрэ дууе...

Багаһаа хойшо бирагүйхэн
Бүдэхир һула хоолойтой аад,
Энэ тэрэ дуунай аялгые
Энхэрэн найхашаан ябагша һэм.

Харин тэрэ хабарай үдэшэ
Хажуудаш зэргэлжэ һуухадаа
Ирагуу гоё инагай дууе
Эхилээгүйдөө халаглааб.

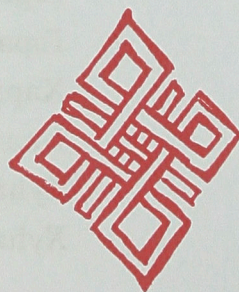
Зүгөөр тэрэ ирагуу дуумни
Зосооһоом гэнтэ булгилаа.
Зүрхэ сэдхэлэйм тэрэ дууе
Зүгтөөл ганса ши шагнааш.

*Общественное
педагогическое
и. Улан-Удэ
СХААУ 56.*

* * *

Гажаралай манаар
харасаяа бүрхөөжэ,
Гашуухан нулимсаар
шүрэтүүлнэш даа,
Холборхой бодолдо
эзэлэгдээд абахадам —
Хосорһон нэгэндэл
тоолоно гүш даа?
Сэнтэйшэг хубсаһатай
енгүүтэй басагадай
Сэнгэжэ хүбүүдээр
ябахада,
Элдэр сэдхэлшни
жүтөөнэй жэбээр
Эндүүрэн һэмээхэн
хибэлүүлнэ гү даа?
Духаряагай охиндо
зүрхөөрөө борложо,
Дурлахааш, энхэрхээш
болишоо гээ гүш?
Хуушаржа ангаһан
хубсаһанайм хэзээдэш
Хубилжа боломоорто
этигээгүй гүш?
Хүлээгыш, дүүхэй,
хүмэдхөө буулгахаа,
Хүлээгыш, дүүхэй,
хүлээгыш...
Аласта зорижо ниидэһэн
бүргэд
Алдалан газарта амардаг
юумэл.

ХҮЛӨӨ АЛАҮАН АНГУУШАН

Абын хүбүүн Аюудай
Агнаха ехэ дуратай аад,
Номо, номоёо агсажа,
Нохойгоо хойноо дахуулжа,
Одоо нэгэтэ үглөөгүүр
Ойдо тэрэ гараба ха.

Ким Цыгенов.
Байгаль №1-1974

Наранай элшэ дулаахан —
Наартай тархиинь эльбэнэ.
Сэсэгэй хангал хоншуухан —
Сэсэн бодол түрүүлнэ.

Хурдан хүлтэ гүрөөһэн,
Хура, хүдүү, жэрхэш хаа —
Хуул баран хүбүүндэ
Хэрэгтэй байһаниинь лабтай даа.

Тужын араар зурыһан
Тунга боролжо хүрэхөөр лэ
Эгээл түрүүшын ан гэхэ
Эрээхэн шубуухай харажархёо.

Хаба соогоо маряаһаар
Хажуудань шахуу ошохондонь,
Ангууша зүрхэниинь булгилжа,
Амаарнь багаха бултайба.

Бургааһан бухайр наадагаа
Булай шангаар татаа гү —
Ангад гэжэ амиламсаарнь,
Аймхай яндуулынь ниидэшэбэ.

Дэмыдэ табиһан һуршаяа
Дэрһэнэй оёороор һуулижа,
Арайл гэжэ олобо хаш —
Харайн саашаа ошобо ха.

Боро турагыг боорлохо
Бодол түрэхэш болоо даа.

Хара гүрөөһые халгуулха
Хаба ороод ябаа даа.

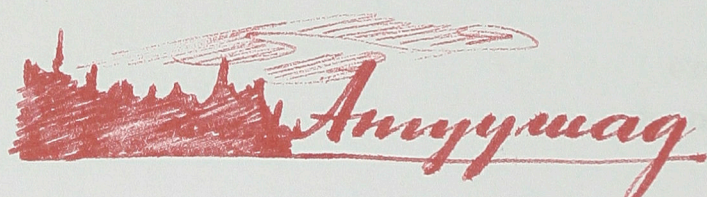
Теэд...
Нанаһан ханаа зүбтүүлхэ
Намбаа, шадал хэрэгтэй.
Бодоһон бодол тэнсүүлхэ
Бэрхэ гэжэ баһал бии...

Үдын наранай шаража,
Үлдэхэ сагай тулахада,
Яалдамар манай ангуушан
Ябаха аргаа халаба ха.

Наадаг номониинь хандаржа,
Набагшын үзүүрээр дүнгэнхэй,
Гаһар хорёошо нүхэрынь
Газараар хэлээ шэрэнхэй.

Хоёр хүлөө һольбуулжа,
Холо дүтэ алхалһаар
Гэр тээшээ гэшхүүлбэ,
Газар тээшээ галгюулба.

Эхэнь хүбүүхэнээ энхэрэн,
Энеэб-энеэб угтаба:
— Алаһан ангаа асаржа,
Барихан олзоо харуулыш.
— Алаагүйб...
— Алаа ааб даа, хүбүүмни, —
Абань тудажа абаадхёо. —
Алангүйгөөр яаха һэм...
— Алим теэд?
— Алсайһан энэ хоёроо
Алаад ерэбэ бэшэ аалши?
— Аа-а...

* * *

Холын аянай халуун тоондо
Хаташан уралтай аяншан
Тунгалаг булагай уһые амасаад,
Тэниглэн сэдхэлтэй саашалдаг.
Харин тэрэ харьялаа булагхан
Хэдэн олониие садхаабашье,
Арюухан, тунгалаг, дүүрэн лэ зандаа
Ангаһан бусадые хүлээдэг.

* * *

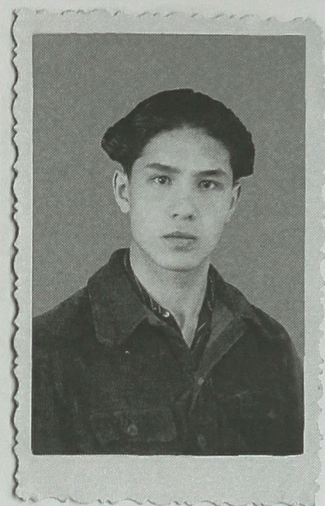
Замбуулин юртэмсын захагүй хийһээ
Зуралзан унаша энээхэн одон
Агаартай зүрилдэн тэмсээгүй хаа,
Аһаха хаал иимэ ялагараар?

Хэды бүтэн үлэхэшье хаа,
Хүһэрэй шулуунай хэлтэрхэйл зандаа
Гансаханш хүндэ харагдангүйгөөр
Газар уруу тэрэ шэнгэхэ һэн...

Энээхэн наһанайнгаа хугасаа соо
Эрэлхэг габьяа мэдэнгүй
Үбгэн наһан болотороо
Үдэрһөө үдэртэ һалиранхаар,
Залуу гүлмэр наһанайнгаа
Зулгы хонгор үглөөгүүр
Эршэтэ тэмсэлэй тулалдаанда
Энээхэн одондол ялас гээд,
Эгүүридэ бадаран шаташошонь
Үлүү үнэтэй бэшэ аал?

О МЕТЕОРЕ И МЕТЕОРИТЕ

Холодным камнем
Из Вселенной
На землю метеор летел.
Но встретил воздух.
И мгновенно
Нагрелся, вспыхнул
И — сгорел!..
А если б, если б только он
Преграды воздуха не встретил,
То был бы в землю погребён,
Как камни многие на свете.
Когда веду с иными спор,
То призываю их:
— Горите!
Сжигайтесь,
Словно метеор!
Забудьте о метеорите! —

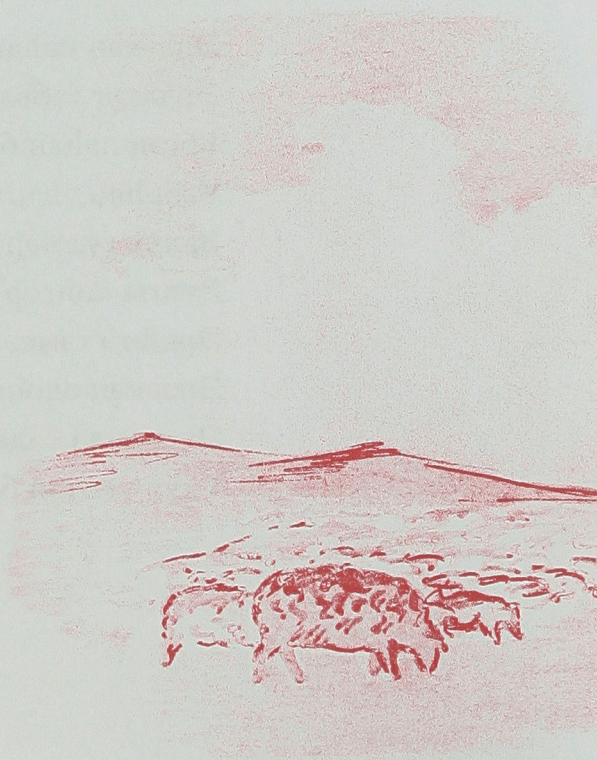

*Хилу ой
Минхи,
5.7.56г.
Шиханов.*

*Перевёл
с бурятского
Шиханов Михаил*

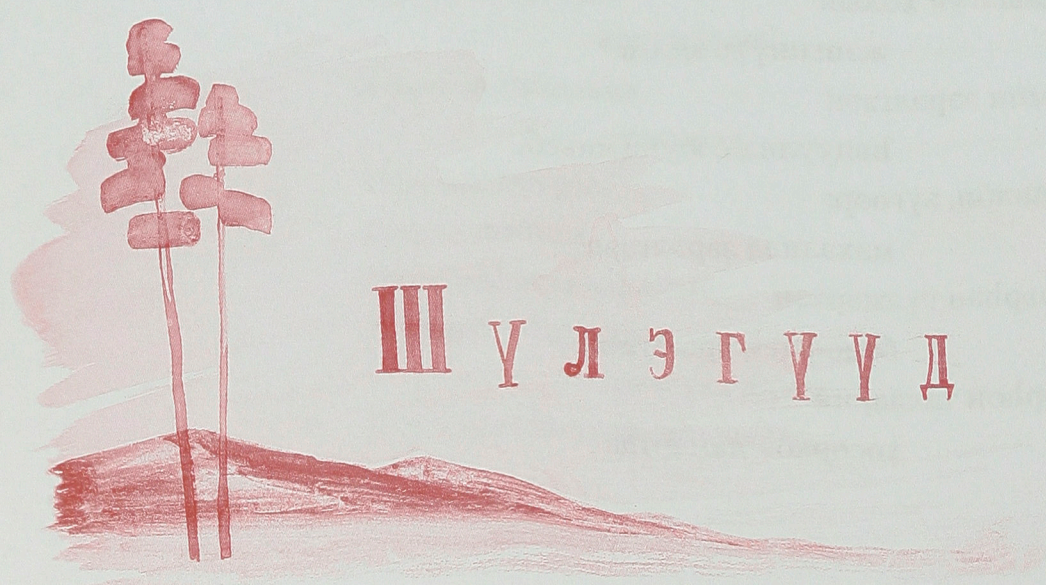
Хонин

Хэндэшье хоро хээгүй
Хэдыхэн жэлэйш наһан
соо
Алуурша хутага
юундэшьеб
Амииеш таһалхаа
хүлээнэл.
Тиигээд дүүрээ.
Гансал шинии
Тэнэг наһые наадалан,
Хүһэрэй яһанайш
үлэгдэл дээрэ
Хүрилгэн һалхин эшхэрнэ.

Холыншые юртэмсэ,
зэрэлгээнш — хамтадаа.
Тээд яахадаа зэрэлгээн
мэлмэрээд, долгилоод
Түгшүүлнэб, хүлгүүлнэб
иитэрээ зүрхыем?
Али арбанхан долоотой
айдархан наһанаймни
Аягхан занханиинь иимэ юм гү?
Али тэнжэһэн шубуухайн
уйтахан уурхайһаа
Тэгүүлэн үндэр руу,
агаары һэтэлжэ,
Огторгойн оёоргүй
зэнхыгээ оройһоо
Оршолонии шэртэхэ
хүсэл юм гү?
Зэрэлгээн долгилно,
зэрэлгээн мэлмэрнэ,
Зэнхыгээ талымни
хүбөөе үлгэдэн.
Зэрэлгээн урдана,
зэрэлгээн дуудана
Жэнгинүүр холо руу
һанааем дахуулан.

*«Яруунын үнэн»
(«Еравнинская
правда»), 1960
оной 10 нарын 9*

ШҮЛЭГҮҮД

ЯРУУНАДАА

14.09.1962

Ерав. правдо.

Яруунамни, Яруунам...
Яагаабиб?
Яһала олон газар
нотагуудааршые ябааб,
Янза бүрийн улад
зонооршые золгооб.

Теэд ядаһандаашые,
Тулиһандаашые
Яаража шамдаа бусаагүйб.

Яруунамни,
Яабабиб,
Ямар хүсөөр иитэрээ
намаяа татабабши?

Али, Ярууна, шиниингээ
Алгана, ялаагана һанаба
гүб?

Алтан сэсэгтэ нугануудыш
Амтан нойртоо
Һанан,
Зүүдээ манаба гүб?
Али хабарай уняар соо
Һиимын хүхэрөө
хадануудшни,

Холуур жиийһэн
Хоймор үргэн талануудшни,
Номин нуурнуудшни,
Ногоон зүлгэ,
Тохойнуудшни
Нойрым тараан,
Намайеш зобоон тамалаа
гү?

Теэд Ольхон аралай
Омолийн һайнай таргые
Яһалиг жэжэхэн
Ялааганатайшни жэшэмээр
аал?

Бархан Үндэр,
Байгал далайн гүниие
Баян Хаантайш,

Барисаа нуурнуудаарш
сасуулмаар аал?

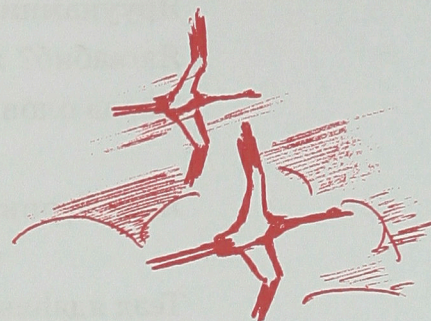
Сэлэнгын таланууд
Шиниихиһээ үргэн —
мэдэнэлби,

Агын хонид
Хонидһоош, дуулааб,
олон лэ.

Теэд яахадаа минии
Бүхы ханаан, эрмэлзэл
Ядан-ядан
Шамхан тээшээ тэгүүлнэб,
Яруунамни —
Янзагүйхэн нютагни,
Ялараашгүйхэн,
Толороошгүйхэн
Юрын минии газарни?
Зүб даа, ойлгооб:
Яруунада — минии
тоонтомни.

Мүн даа, ойлгооб:
Ярууна — эхэ нютагни.
Эгэтыншни талада
Энэ боложо түрөөб,
Ульдиргынш уһаар
Ундалжа энэ хүрөөб.
Эрэ хүнэй
Эрэлхэг зориг хүсье
Эгээн түрүүн
Эрхы хургандам
шэнгээгээш.

Барата хүнинүүдэйш
Баруул толон соо умбажа,
Ханаа амархан
Талаараа тэнэжэ ябахадам,
Хэрюухэн хэбшээндэ
Хэбюулэн гунхааша
сэсэгүүдшни,
Жэгүүртэ борохон
Жэргэмэл шубуухайншни
аялга,

Талыншни таряан,
Тракторайшни хүгжэм —
Зүрхэ сэдхэлэйм хүбшэргэйе
эльбэжэ,

Жэмбүүрдэн дуулаха
Эрдэмдэ намаяа һургаал...
Теэд хэнэй хүбүүн
Түрэхэн эхээ орхижо,
Түби дэлхэйгээр
Тэнэжэ, зайжа ябагшаб?
Тиигэжэ бишни,
Түрэхэн шинии хүбүүншни,
Төөрингүйгөөр
Түрэл нютагаа бусабалби.
Хари холуур
Хооһоор хүбүүншни

тэнээгүйб,

Һэбхи хүнгэн
Һамуу ябадал бэдэрээгүйб.
Эрэ хүнэй зориг һорижо
тэгүүлээб,

Эрдэм номой
Эрдэни бэдэржэ мордооб.
Харин мүнөө
Хоюуламди дахяад...
Хоймор талаараа
Хони малаа хушууруулжа,
Хүнды, майлаараа
Хухин шэниисээ
эбхэрүүлжэ,

Хотойхобди,
Налайхабди хоюулан,
Яруунамни —
Янзагүйхэн нютагни,
Ялархашье,
Толорхошье
Юрын минии газарни!

*«Яруунын үнэн»
(«Еравнинская
правда»),
1961 оной
9 һарын 17*

Уран зохиолын булан
4 «БУРЯД ҮНЭН»

Ким ЦЫДЕНОВ

ЗУРГААДАХИ ОЖЕАН

ПОЭМЭНЭЭ БҮЛЭГ

Саргаа урид наһа бараһан бэ-
лигтэ буряад уран зохиолдо Ким
Цыденовай түрэнхөөр 40 жэлэдэ
Цыденовай түрэнхөөр 40 жэлэдэ
Цыденовай түрэнхөөр 40 жэлэдэ
Цыденовай түрэнхөөр 40 жэлэдэ

Ким Цыденов 1960 ондо Доржи
Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай
сүрэнгэ багшанаарай институт
дүүргээд түрэнхөн институт
дүүргээд түрэнхөн институт
дүүргээд түрэнхөн институт

1966 ондо В. Штеренбергийн
оршуулгаар расказууд болон по-
эстынь ород хэлэн дээрэ хэблэ-
дэбэ.
Расказуудын болон поэстынь
«Барата хүннүүд» гэһэн үнэ-
тэйгээр 1976 ондо дахин хэблэ-
дэжэ гараа хэн.
Мүнөө К. Цыденовай «Зургаа-
дахи океан» гэжэ хэблэгдэжэ
поэмэһэнь нэгэ хэйгыг үнэ-
шадай анхаралда дурадханабди

...Хүндэтэ географ!
Хурга тоолон маргажашье та
болохот:

Хойго мультэтэ,
Харилсаа замуудай бэлшэр —
Атлантика,

Халуун бүхэлүүр түшэгтэй
Энэдхэг далай
Хоёр түбинн эрьснүүдье
холодуулһан,

Хамагайнь ехэ — Номгон далай...
Табадахи океан гэдэгнай —
Түүнээрэй замбуулин —
хэмнай!

Зургаадахи океан?!
Хүндэтэ географ!
Хурга тоолон маргажашье та
болохот:

Дэлхэйн ала зүг шэгтэ
Тайай энэ
Таабари — океан оршогноб?
Хүндэтэ географ.

Хүлээд гэгтэ нэгэ зааха.
Хэтын юумэ
Хэмнэжэ тамнай буранхайт.

Хэтын юумэ
Хүлсэгтэ...
Харин энэ океан хэмнэжэ

Хэмжүүр танда
Байгаа болобол — гайхалтай...
Тэрэ океан

Түби дэлхэйдэ — хаанашьел!
Түрэл Россияһоо
Түмэн хиаараар үерлөө.

Тэрэ океан
Хилшэсгүй, оёоргүйл,
Он жэлэй

Ошохо тума үргэдэнэл!
Тэрэ океан —
зоной эол жаргал,

угсаата хүнэй ухаан,
Тэрэ океан —
түмэн зоной хүсэн,
Тэрэ океан —
түби дэлхэйн
арад зон!

...Хүндэтэ Маркс!
Харадаг найш даа, энэ
Хайшан гэжэ
Шиний агуу хэрэг

Хүрһэнэтэ дэлхэйн
Худэлмэришэн арад
Хубя жаргал,
Сүлөө асарааб. Га

...Тянгэжэ тэрэ,
Тэмсэл соогуур
Хүнэй ухаа
хэдэн ш

Тянгэжэ тэрэ
хүнэй
Агууехэ,
Асарн алхан

Найраг- лалнууд

Хүртэшэгүй алас руу хүсэлым тэрэ
Хүтэлэн абаашадаг бэлэй...

ЗУРГААДАХИ ОКЕАН

Найраглал

Эрдэни элэхэ
бүрээ үнгэ орохо!
(Арадай үгэ)

I Хүн түрэдэг.
Хододоо тэрэ бэдэрдэг
Холууршые, ойгууршые —
илгаагүй.
Хүн өөрынгөө
Хүсэ шадал мэдэрдэг,
Хүсэлхэн хэрэгээ
Хүргэхөө эсэстэнь шиидэдэг.
Дээжэ хайра тэрээндэ
Дээдын тэнгэри эльгээгүй,
Нэлэнхы түбиин нюусанууд
Нээлгэтэй угтажа байгаагүй.
Түлгүү балар сагнаа
Түмэн жэлэй туршада
Хүнэй түүхэ
Хүгжэн ерээд манда
Хоридохи зуунай
Хоёрдохи тэнгэй хахаднаа
Замбуулинай
Зайдан дайдаар
Залагдамал
оньһон онгосын
Залархые харуулаал...

Найраглал —
поэмэ

II Хүн гээшэ — эрдэни!
Хүнэй ухаан оёоргүй даа, гүнзэгы.
Хүнэй хээгүй,
Хүсэлэн шадаа, мэдээгүй
Юумэн гэжэ
Юртэмсэдэ хоморжоо.
Харин тэрэ
Хамаг олзо — илалтань
Харгы дээрэнь
Халбайн урдань хэбтээгүйл.

Зүүн хажуугай
хуудаһанда:
«Буряад үнэн»,
1977 оной
12 һарын 1

Тэрэнэй түлөө
Тэмсэлээ эхилээ түрэхэхөө,
Тэмсэл соогоо
Тэсэхэ зоригоо мүхөөнгүй:
Хүнэй бээдэ
Хүдэр минаа тамшаагаа,
Далита бодолынь
Дүлэн — хэлээр долёолгоо,
Шоро — жадаар
Шобто хэтэ хадхуулаа,
Шолоохойгүй
Шорон соошые хаяулаа.
Хүдэр гэнжэ,
 адарга түмэр ханаад,
Хүнэй дайсад
 хүл, гарынь тушаа;
Хараал, сааза,
 хатуу журам тогтоожо,
Хуурмаг дорой
 хардалгааршые зобоогоо.
Харин хүнэй
Хатуу сэдхэл — бүргэдшүүл,
Хаалтадань торожо,
Хуулидань хүгэдэжэ үгөөгүйл —
Хатаһан, шатаһан,
Тураһан бэеынь үхэхэдэ,
Хүнэй ханаан,
Хүнэй ухаан бүхөөгүйл!
Тиигэжэ Хүн,
 тэмсэл соогуур хатуужан,
Гарбалайнгаа ухаае
 нэгэ шатаар
 нэмээгээ.
Тиигэжэ Хүн,
 үндэр шэнжээ абалсан,
Угайнгаа түүхэдэ
 удаадахи алхам
 нэмээ гээ.

III

Анха түрүүн
Америкые Колумбын нээхэдэ,
Хохидол зоболон

Колумбын хойноо дахасалдаа —
— Аса наашань
 олоһон алта, мүнгээ!
Амгалан тайбан,
 сүлөө түбиеш үзээл даа!
Далайн саанаһаа
Далбагата онгосонууд һубарижа,
Шэнэ түбиин
Шэмэг найхан эрьедэ
Дахин дахин
Дааж ядан асараал —
Үнэтэ түмэрэйнь,
Үлзы солынь орондо —
Үхэл, үбшэ,
Түрмэ, гэнжэ, дарлалта.
Үльгэрэй баян
Үзэсхэлэн тэрэ орондо
Хүрин арһата
Хүдэлмэришэ хүбүүдынь,
Хари дайдын
Хухин сагаан тонуулшадаар
Хөөмэгшэлүүлэн,
Хүлһөө буутараа заруулаал.
Эсэһэн эсэгийнь
 ами табижа унахада,
Эрхэ үрииень
 тэрэл хөөмэгшэнь һэлгээ —
Нарата дэлхэйдэ
 наһа эдлэхээр заяагдаһан
Нангин ганса
 гарбалта гэмэйнь түлөө!
... Шэнэ түбиин
Шэнжэ зураг — буулгабари
Дэлгээжэрхёод,
Дээрэһэнь шэртээ географ.
Удаань тэрэ
Уудам түбиин нээлгэдэ
Урмашан баясажа,
Уран биирээ абанам.
Хүрин хаданууд,
Хүхэ сэнхир гол, мурэнүүд —
Хайшаншье хара

Хаанашье адли — гоё-гоо.
Хүнэй үхэл,
 хүнэй гашуудал, зоболонгы
Хүрин, ногоон,
 хүхэ шэрээр далдалаад,
Урдын географ
Урмашан картаа
 хумиһан гээ.
Хайрата Колумб!
Хайшан гэжэ
 шинии агуу илалта
Хахад дэлхэйн
Хамаг тэрэ арадта
Хохидол асарааб,
 түрмэ, гэнжэ,
 дарлалта?..
Хэтын маные нэбтэ хёрхоор һэтэлжэ,
Хэр магад, эдэ бүгэды хараа һаа,
Магад, хараа гээшэ һаа,
 мэдэнэгүйб,
Маргангүй хорложо болохо һэнш
 ами бэеэ...
Харин хүнүүд
 мүнөө болотор һүхирэлдөө:
Колумб — аяншан...
 Колумб — агууехэ аяншан!
... Тиигэжэ тэрэ
 хохидол зоболон
 асарааш һаа,
Хүнэй ухаа
 нэгэ шатаар
 нэмээгээ.
Тиигэжэ тэрэ
 Хүнэй түүхын алхамда,
Үшөө нэгэ,
 мэлхэй алхам
 нэмээ гээ.

IV

Хүндэ ашаа хүсэлжэ,
 хүнүүдэй
Хүлһөө буутараа хүдэлхые,
Унаа, моридой

Унатараа угзархые
Урда эртгэхэ
Урмаа таһаран харадаг һэн.
— Онһон аргаар ашаа шэрэхэ
Оншонь, юрэдөө, олдохогүй гү, —
гэлсэн,
Олон оюун ухаатан
Олон үе соо шэбшээ һэн.
Уайт хэлээ:
— Аргатай. Олдохо!
Ухаан хүниие
хэзээдэшье абарха!
Унаһан хүнэй
хүндэ ашаа зүдхөөд,
Ууралта машина
түмэр замаар түбэрхэ!
(Хүн тиигэжэ
хүнэй нюрга амаруулха
Хүсэтэ зэбсэг,
онһон арга олоо һэн).
— Хүлһөө буутараа
хүдэлхэхөө байтагай,
Хүлэрхэмнайшье
хоморжогшоб, — гэлсэжэ,
Хүнүүд дундаа
тунхаг табяа, һэгшэжэ...
Ууралта машинын
уухирган мундуу нэшэсэ
Уужам түбиин
хизаар дайды дорьбоогоо,
Дошхон хүсэнтэйн
хүнэй тэнхээ адлидхаад,
Дарлагша анги
тоһолиг мүнгөө арьбадхаа.
Уурал амяараа
локомотив утаар урамдан,
Удаан үе соо
хүнэй хүлһэ лэбшээгээ,
Хүнэй хүлһэн —
алтан, мүнгэн хогшолоор
Капитал — ноёной
хармаан соогуур шэбээлээ.

Хайрата Уайт!
Хэзээдэ шинии ухаалхан
Онһон машина
Олоной туһада байгаал даа...
Харин мүнөө...
Капитал эзэтэй оронуудта
Хуура халиһан
Хүүюур мүрэн мэтэ
Дошхон хүсэндөө дүйрэжэ,
Дороо абанал
 хүдэлмэришэдэй хүсье.
Хэтын маные нэбтэ
 хёрхоор һэтэлжэ,
Хэр магад, эдэ бүгэдые хараа һаа,
Магад, хараа гээшэ һаа,
 мэдэнэгүйб,
Маргангүй хорложо болохо һэнш
 ами бэеэ...

Харин хүнүүд
 мүнөө болотор һүхирэлдөө.
Уайт — ухаатан...
 Уайт — агууехэ ухаатан!

... Тиигэжэ тэрэ
 хохидол зоболон
 асарааш һаа,

Хүнэй ухаа
 нэгэ шатаар
 нэмээгээ.

Тиигэжэ тэрэ
 хүнэй түүхын алхамда,
Үшөө нэгэ,
 мэлхэй алхам
 нэмээ гээ.

V

Мэдэгдээгүй газар далайн
Манан аласта тэмтэрэн,
Хуушан түбиин гарбалтан
Шэнэ түби руу шэлжээ һэн.
Бэдэрһэн, олоһон
 бэлигтэ хүнэй тэрэ нээлтэ
Бэшэ зондо
 хэды хохидол асаралсааб?!

Үгышые haа,
 өөһэдтэнь энэ хэһээлтэ
Үйлын үридэл
 эрхэ бэшэ тудалдаа.
Хэдынъ тэдэнэй
 хүйтэн далайн долгид соо
Хүрөөб? Норооб?
 Хушагдан хосорооб?
Зарим нэгэниинь
 Замбези, Суматрын эрьеэр
Зүндөө халаал
 зоболон эдлэһэн шэгээрээ...
... Далай, Далай!
Даяан мүнхэ ажабайдалай
Далбага доро гаталха — зай!
Тэрэнэй саада эрьедэ
Тэмсэл соогуур һэжэгдэн,
Тэнхээтэй haа, хүрэлгэн!
Ушарха тэрэ эрьедээ
Уршаггүйхэн хүрэхээ
Эгээн түрүүн далбагаа
Эндүүгүйгөөр барилтайл!
Нээмэл далай —
Нюуса ехэтэй,
 дошхон, мэхэтэй.
Хүнэй эрхим
 хэды хүнүүд
 долгин соонь
Хүлгүй, харюугүй
 хосорон ошооб
 мэдээгүй!..
Тиигэбэшые тэдэ
 тэмсэл соогуур хатуужан,
Хүнэй ухаа
 нэгэ шатаар
 нэмээгээ.
Тиигэжэ тэдэ
 Хүнэй түүхын алхамда,
Үшөө нэгэ,
 мэлхэй алхам
 нэмээ гээ.